

Оригинални научни рад
УДК: 272-732.2
27-9(456)
DOI: 10.5937/zrffp55-54662

ЛИБЕРИЈЕВ КАТАЛОГ – НАЈСТАРИЈИ (САЧУВАНИ) ПОПИС РИМСКИХ ПАПА

Ненад И. РАДУЛОВИЋ¹

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за историју
Ниш (Србија)

¹ nenad.radulovic@filfak.ni.ac.rs;  <https://orcid.org/0009-0005-5278-5561>

Примљен: 8. 11. 2024.
Прихваћен: 10. 3. 2025.

ЛИБЕРИЈЕВ КАТАЛОГ – НАЈСТАРИЈИ (САЧУВАНИ) ПОПИС РИМСКИХ ПАПА²

Кључне речи:
Либеријев каталог;
римске папе;
Хроноџраф из 354.
јодине.

Сажетак. Либеријев каталог део је Валентинове збирке под називом *Хроноџраф из 354. јодине*. У каталогу су побројани сви епископи града Рима од апостола Петра до папе Либерија. Драгоцен је извор биографија првих римских папа који је сачуван до данас. У раду је дат превод Либеријевог каталога са латинског на српски језик са пратећим коментарима и критичком анализом текста.

² Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-137/2025-03/200165).

Либеријев каталог представља збирку кратких биографија римских папа, почевши од апостола Петра, првог епископа града Рима, до папе Либерија, који је на епископском престолу столовао од 352. до 366. године (Burgess, 2012, стр. 349; Liberius, 1986). Каталог је део збирке под називом *Хроноџраф из 354. џодине*, аутора римског сенатора Валентина. Валентинов рукопис, по наруџбини самог аутора, преписао је и украсио илустрацијама калиграф Фурије Дионисије Филокал (Burgess, 2012, стр. 345). У састав збирке, поред поменутог Либеријевог каталога, улазе и: списак празника када су се обележавали рођендани појединих римских императора, попис дана у недељи (са препорукама шта чинити тог дана или описом карактера људи рођених на сваки појединачни дан у седмици), опис зодијачких знакова са коментарима њиховог утицаја на људски род, римски календар од дванаест месеци, конзуларни фасти (попис римских конзула, од 509. године п. н. е. до конзула за 354. годину н. е.), ускршње таблице (од 312. до 411. године), списак префекта града Рима од 254. до 354. године и два кратка пописа датума помена преминулим римским папама и хришћанским мученицима (Burgess, 2012, стр. 347–349). Услед каснијих преписивања *Хроноџрафа* кроз средњи век, у састав збирке накнадно су укључена и следећа дела, настала потпуно независно од збирке: попис четрнаест области града Рима, Књига покољења (хронолошки водич кроз Стари завет, са годинама владавине верских и државних поглавара), Бревијар (кратка историја римске државе, са пописом краљева, диктатора и римских царева закључно са Лицинијем (308–324)) и Виндобонски конзуларни фасти (Burgess, 2012, стр. 350–352, 387, 391–392). Збирка је преписивана више пута, или у целини или у деловима, а копије рукописа остале су сачуване до XVI и XVII века, када су поново откривене и преписиване. Оригинални рукопис *Хроноџрафа из 354. џодине* сачуван је вероватно до почетка X века (Burgess, 2017, стр. 383). Либеријев каталог је најстарија позната збирка папских биографија и уједно и најстарији сачувани хронолошки списак епископа града Рима. Изворни материјал по коме је састављен Либеријев каталог послужио је почетком VI века за израду најстарије верзије „Књиге папа” (*Liber pontificalis*) (Burgess, 2012, стр. 349; Salzman, 1990, стр. 47).

Превод текста Либеријевог каталога начињен је према издању *Хронографа из 354. године*, уредника Теодора Момзена, објављеног 1892. године у склопу едиције *Monimenta Germaniae Historica*, као тринаести део збирке, под насловом „Римски епископи” (Episc. Rom. / Chron. anni CCCLIII). Бројеви у угластим заградама наведени у латинском тексту представљају године конзулата поменутих конзула које је уредник Момзен унео у текст, заједно са варијацијама текста, појединих имена или речи у зависности од сачуваних копија текста, датих у фуснотама. Речи наведене у облим заградама у преводу текста предлози су аутора превода и унете су ради појашњења латинског текста и допуне реченице. Празнине у тексту Либеријевог каталога могу се делимично реконструисати наводима из Књиге папа, и дате су у фуснотама уз превод на српски језик.

IMPERANTE TIBERIO CAESARE PASSVS EST DOMINVS NOSTER IESVS
CHRISTVS DVOBVS GEMINIS CONS. VIII KAL. APR. ET POST ASCENSVM
EIVS BEATISSIMVS PETRVS EPISCOPATVM SVSCEPIT. EX QVO TEMPORE
PER SVCCESIONEM DISPOSITVM, QVIS EPISCOPVS QVOT ANNIS
PREFVIT VEL QVO IMPERANTE.

Petrus ann XXV mens. uno d. VIII. fuit temporibus Tiberii Caesaris et Gai et Tiberi Claudii et Neronis, a consul. Minuci et Longini [p. Chr. 30] usque Nerine et Vero [55]. Passus autem cum Paulo die III kal. Iulias consul. ss. imperante Nerone.

Linus ann XII m. III d. XII. fuit temporibus Neronis, a consulatu Saturnini et Scipionis [56] usque Capitone et Rufo [67].

Clemens ann. VIII m. XI d. XII. fuit temporibus Galbe et Vespasiaui, a cons. Tracali et Italici [68] usque Vespasiano VI et Tito [76].

Cletus ann. VI m. duo dies. X. fuit temporibus Vespasiani et Titi et initia Domitiani, a cons. Vespasiano VIII et Domitiano V [77] usque Domitiano VIII et Rufo [83].

Anaclitus ann. XII m. X d. III. fuit temporibus Domitiani, a cons. Domitiano X et Sabino [84] usque Domitiano XVII et Clemente [95].

Aristus annos XIII m. VII d. duos. fuit temporibus novissimis Domitiani et Nervae et Traiani, a cons. Valentis et Veri [96] usque Gallo et Bradua [108].

Alexander ann. VII m. II d. uno. fuit temporibus Traiani a cons. Palmae et Tulli [108] usque Veliano et Vetere [116].

Sixtus ann. X m. III d. XXI. fuit temporibus Adriani a cons. Nigri et Aproniani [117] usque Vero III et Ambibulo [126].

Telesforus annos XI m. III d. III. fuit temporibus Antonini Macrini a cons. Titiani et Gallicani [127] usque Caesare et Balbino [137].

Higinus ann. XII m. III d. VI. fuit temporibus Veri
.....

.....a cons. Gallicani et Veteris [150] usque
Presente et Rufino [153].

Pius ann. XX m. IIII m. XXI. fuit temporibus Antonini Pii, a cons. Clari et Severi [146] usque duobus Augustis [161]. sub huius episcopatu frater eius Hermes librum scripsit, in quo mandatum continetur, quae ei precepit angelus, cum venit ad illum in habitu pastoris.

Soter ann. IX
..... m. III d. II. fuit temporibus Antonini et Commodi, a cons. Veri et Hereniani [171] usque Paterno et Bradua [185].

Victor ann. VIIII m. II d. X. fuit temporibus
.....

..... Antonini, a cons. Saturnini et Galli [198]
usque Presente et Extricato [217].

Calixtus ann. V m. II d. X. fuit temporibus Macrini et Eliogabali, a cons. Antonini et Adventi [218] usque Antonino III et Alexandro [222].

Urbanus ann. VIII mens. XI d. XII. fuit temporibus Alexandri, a cons. Maximi et Eliani [223] usque Agricola et Clementino [230].

Pontianus ann. V m. II d. VII. fuit temporibus Alexandri, a cons. Pompeiani et Peligniani [231]. Eo tempore Pontianus episcopus et Yppolitus presbiter exoles sunt deportati in Sardinia in insula uocina Severo et Quintiano cons. [235] in eadem insula discinctus est IIII kal. Octobr. et loco eius ordinatus est Antheros XI kal. Dec. cons. ss. [235].

Antheros m. uno dies. X. Dormit III non. Ian. Maximo et Africano cons. [236].

Fabius ann. XIII m. I d. X. fuit temporibus Maximini et Cordiani et Filippi, a cons. Maximini et Africani [236] usque Decio II et Grato [250]. passus XII kal. Feb. hic regiones divisit diaconibus et mul||tas fabricas per cimiteria fieri iussit. post passionem eius Moyses et Maximus presbyteri et Nicostratus diaconus comprehensi sunt et in carcerem sunt missi. eo tempore supervenit Novatus ex Africa et separavit de ecclesia Novatianum et quosdam confessores, postquam Moyses in carcere defunctus est, qui fuit ibi m. XI d. XI.

Cornelius ann. II m. III d. X. a cons. Decio IIII et Decio II [251] usque Gallo et Volusiano [252]. sub episcopatu eius Novatus extra ecclesiam ordinavit Novatianum in urbe Roma et Nicostratum in Africa. hoc facto confessores, qui se separaverunt a Cornelio, cum Maximo presbytero, qui cum Moyse fuit, ad ecclesiam sunt reversi. post hoc Centumcellis expulsi. ibi cum gloria dormitionem accepit.

Lucius ann. II m. VIII d. X. fuit temporibus Galli et Volusiani usque Valeriano III et Gallieno II [255]. hic exul fuit et postea nutu dei incolumis ad ecclesiam reversus est III non. Mar. cons. ss.

Steffanus ann. IIII m. II d. XXI. fuit temporibus Valeriani et Gallieni, a cons. Volusiani et Maximi [253] usque Valeriano III et Gallieno II [255].

Xystus ann. II m. XI. d. VI. coepit a cons. Maximi et Glabrionis [256] usque Tusco et Basso [258] et passus est VIII id. Aug. a cons. Tusci et Bassi [258] usque in diem XII kal. Aug. Aemiliano et Basso cons. [259].

Dionisius ann. VIII m. II d. IIII. fuit temporibus Gallieni, ex die XI kal. Aug. Aemiliano et Basso cons. [259] usque in diem VII kal. Ian. cons. Claudii et Paterni [269].

Felix ann. V m. XI d. XXV. fuit temporibus Claudii et Aureliani, a cons. Claudii et Paterni [269] usque in consulatum Aureliano II et Capitolino [274].

Eutycianus ann. VIII m. XI d. III. fuit temporibus Aureliani, a cons. Aureliano III et Marcellino [275] usque in diem VII idus Dec. Caro II et Carino cons [283].

Gaius ann. XII m. IIII d. VII. fuit temporibus Cari et Carini, ex die XVI kal. Ian. cons. Carino II et Carino [283] usque in X kal. Mai. Diocletiano VI et Constantio II [296].

Marcellinus ann. VIII m. III d. XXV. fuit temporibus Diocletiani et Maximiani ex die prid. kal. Iulias a cons. Diocletiano VI et Constantio II [296] usque in consul. Diocletiano VIII et Maximiano VIII [304]. || quo tempore fuit persecutio et cessavit episcopatum ann. VII m. VI d. XXV.

Marcellus annum unum m. VI d. XX. fuit temporibus|| Maxenti, a cons. X et Maximiano [308] usque post consulatum X et septimium [309].

Eusebius m. IIII d. XVI, a XIII kal. Maias usque in diem XVI kal. Sept.

Miltiades ann. III m. VI d. VIII, ex die VI nonas Iulias a consulatu Maximiano VIII solo, quod fuit mense Sep. Volusiano et Rufino [311], usque in III idus Ianuarias Volusiano et Anniano coss. [314]

Silvester ann. XXI m. XI. Fuit temporibus Constantini, a consulatu Volusiani et Anniani [314] ex die prid. kal. Feb. usque in diem kal. Ian. Constancio et Albino coss. [335].

Marcus mens. VIII dies XX. et hic fuit temporibus Constantini, Nepotiano et Facundo coss. [336] ex die XV. kal. Feb. usque in diem non. Octob. coss. ss.

Iulius ann. XV m. I d. XI. fuit temporibus Constantini, a consulatu Feliciani et Titiani [337] ex die VIII id. Feb. in diem pridie idus Apr. Constancio V et Constancio Caes. [352]. hic multas fabricas fecit: basilicam in via Portese miliario III; basilicam in via Flaminia mil. II quae appellatur Valentini; basilicam Iuliam, quae est regione VII iuxta forum divi Traiani; basilicam trans Tiberim regione XIII iuxta Callistum; basilicam in via Aurelia mil. III ad Callistum.

Liberius _____ fuit temporibus Constanti et Constanti ex die XI kal. Iun. in diem _____ a consulatu Constantio V et Constantio Caes. coss. [352].

Превод дела

Док је Тиберије цезар владао, расијет³ је јосјодар наш Исус Христ⁴, у времену конзула⁵ двојице Геминија, осмо⁶ дана ⁷пре априлских календи (25. ма⁸р⁹т¹⁰и 29. јодине). И ¹¹после њејово¹²ј усјења најблаженији Пе¹³т¹⁴р¹⁵ зајочео је е¹⁶йиско¹⁷ј¹⁸а¹⁹й²⁰и. Од ²¹ј²²о²³и времена кроз уређене смене, ко је е²⁴йиско²⁵ј²⁶, колико јодина је у²⁷й²⁸рављао, или јод којим владаром.

Пе¹³т¹⁴р¹⁵ 25 јодина, месец и 9 дана. Био је (е¹⁶йиско¹⁷ј¹⁸а¹⁹й²⁰и) у временима (владавина) Тиберија цезара и Гаја и Тиберија Клаудија и Нерона, од конзула⁵ Минуција и Лон³⁰и³¹на [30. јодине], до (конзула⁵) Нерина и Вера [55. јодине]. Расијет³ је ⁵⁶й⁵⁷ак са Павлом ⁵⁸й⁵⁹реће⁶⁰и дана ⁶¹пре јулских календи (29. јун), јод ⁶²й⁶³ре⁶⁴й⁶⁵ходно ⁶⁶йо⁶⁷мену⁶⁸й⁶⁹им конзулима, и владаром Нероном.

Лин 12 јодина, 4 месеца и 12 дана. Био је (е¹⁶йиско¹⁷ј¹⁸а¹⁹й²⁰и) у временима (владавине) Нерона, од конзула⁵ Са⁵⁶й⁵⁷ур⁵⁸ни⁵⁹на и Си⁶⁰й⁶¹и⁶²она [56. јодине] до (конзула⁵й⁶³а) Ка⁶⁴й⁶⁵и⁶⁶й⁶⁷она и Ру⁶⁸фа [67. јодине].

Клемен⁹и 9 јодина, 11 месеци и 12 дана. Био је (е¹⁶йиско¹⁷ј¹⁸а¹⁹й²⁰и) у временима (владавина) Гал⁶⁸бе и Вес⁶⁹й⁷⁰ази⁷¹јана, од конзула⁵ Тракала и И⁷²й⁷³алика [68. јодине], до шес⁷⁴то⁷⁵и (конзула⁵й⁷⁶а) Вес⁷⁷й⁷⁸ази⁷⁹јана и Ти⁸⁰й⁸¹а [76. јодине].³

Кле⁶и 6 јодина, 2 месеца и 10 дана. Био је (е¹⁶йиско¹⁷ј¹⁸а¹⁹й²⁰и) у временима (владавина) Вес⁶⁹й⁷⁰ази⁷¹јана и Ти⁸⁰й⁸¹а и ⁸²й⁸³очей⁸⁴ака (владавине) До⁸⁵ми⁸⁶ци⁸⁷јана, од осмо⁸⁸и конзула⁵й⁸⁹а Вес⁹⁰й⁹¹ази⁹²јана и ⁹³й⁹⁴ей⁹⁵о⁹⁶и До⁹⁷ми⁹⁸ци⁹⁹јана [77. јодине], до девей¹⁰⁰о¹⁰¹и (конзула⁵й¹⁰²а) До¹⁰³ми¹⁰⁴ци¹⁰⁵јана и Ру¹⁰⁶фа [83. јодине].

Ана¹¹кли¹²и 12 јодина, 10 месеци и 3 дана. Био је (е¹⁶йиско¹⁷ј¹⁸а¹⁹й²⁰и) у временима (владавине) До⁸⁵ми⁸⁶ци⁸⁷јана, од десей¹⁰⁷о¹⁰⁸и конзула⁵й¹⁰⁹а До¹¹⁰ми¹¹¹ци¹¹²јана и Са¹¹³бина [84. јодине], до сед¹¹⁴ма¹¹⁵несей¹¹⁶о¹¹⁷и (конзула⁵й¹¹⁸а) До¹¹⁹ми¹²⁰ци¹²¹јана и Кле¹²²мен¹²³и¹²⁴а [95. јодине].

А¹³рис¹⁴и 13 јодина, 7 месеци и 2 дана. Био је (е¹⁶йиско¹⁷ј¹⁸а¹⁹й²⁰и) у временима завр¹²⁵ш¹²⁶не (владавине) До⁸⁵ми⁸⁶ци⁸⁷јана и (владавина) Нер¹²⁷ве и Тра¹²⁸ја¹²⁹на, од конзула⁵й¹³⁰а Ва¹³¹лен¹³²и¹³³а и Вера [96. јодине], до (конзула⁵й¹³⁴а) Га¹³⁵ла и Бра¹³⁶ду¹³⁷е [108. јодине].

А¹³лек¹³⁸сандар 7 јодина, 2 месеца и 1 дан. Био је (е¹⁶йиско¹⁷ј¹⁸а¹⁹й²⁰и) у временима (владавине) Тра¹²⁸ја¹²⁹на, од конзула⁵й¹³⁰а Па¹³⁹л¹⁴⁰ме и Ту¹⁴¹ла [109. јодине], до (конзула⁵й¹⁴²а) Ве¹⁴³ли¹⁴⁴ја¹⁴⁵на и Ве¹⁴⁶й¹⁴⁷а [116. јодине].⁴

Си¹⁵кс¹⁶и 10 јодина, 3 месеца и 21 дан. Био је (е¹⁶йиско¹⁷ј¹⁸а¹⁹й²⁰и) у временима (владавине) Ха¹⁴⁸дри¹⁴⁹ја¹⁵⁰на, од конзула⁵й¹⁵¹а Ни¹⁵²й¹⁵³ра и А¹⁵⁴й¹⁵⁵рони¹⁵⁶ја¹⁵⁷на [117. јодине], до ¹⁵⁸й¹⁵⁹ре¹⁶⁰ће¹⁶¹и (конзула⁵й¹⁶²а) Ве¹⁶³ра и Ам¹⁶⁴ди¹⁶⁵бу¹⁶⁶ла [126. јодине].

³ Иако је у Момзеновом издању Либер¹⁶⁷ијевог каталога у угластој загради наведена 76. година, према конзуларним фастима, шести конзулат Веспасијана (69–79) заправо је падао у 75. годину (Fasti cons. 75 p. Ch. / Chron. anni CCCLIII). Питање је и зашто у каталогу није наведено да је други конзул, будући цар Тит (79–81), 75. године био четврти пут конзул, већ се стиче утисак да је у питању његов први конзулат.

⁴ Тачније име конзула Велијана је заправо Елијан, како је и наведено у фастима (Fasti cons. 116 p. Ch. / Chron. anni CCCLIII).

- Телесфор 11 јодина, 3 месеца и 3 дана. Био је (ејиској) у временима (владавине) Анџонина Макрина, од конзулајџа Тицијана и Галикана [127. јодине], до (конзулајџа) Цезара и Балбина [137. јодине].⁵
- Хијин 12 јодина, 3 месеца и 6 дана. Био је (ејиској) у временима (владавине) Вера⁶
-⁷ од конзулајџа Галикана и Вејџа [150. јодине], до (конзулајџа) Презенса и Руфина [153. јодине].
- Пије 20 јодина, 4 месеца и 21 дан. Био је (ејиској) у временима (владавине) Анџонина Пија, од конзулајџа Клара и Севера [146. јодине], до (конзулајџа) двојице авјустџа [161. јодине]. Током њејовој ејискојџа, њејов брајџ Хермесџ најџсао је књију џде се налази зајовесџ, којој џа је анђео јодучио кад му је доџао у џасџирској ношњџ.
- Соџер 9 јодина.⁸
-⁹ 3 месеца и 2 дана. Био је (ејиској) у временима (владавина) Анџонина и Комода, од конзулајџа Вера и Херенијана [171. јодине], до (конзулајџа) Пајџерна и Брадуе [185. јодине].
- Викџор 9 јодина, 2 месеца и 10 дана. Био је (ејиској) у временима¹⁰
-¹¹ Анџонина, од конзулајџа Сајџурнина и Гала [198. јодине], до (конзулајџа) Презенса и Екџџрикајџа [217. јодине].
- Каликсџ 5 јодина, 2 месеца и 10 дана. Био је (ејиској) у временима (владавина) Макрина и Хелиоџабала, од конзулајџа Анџонина и Адвенџџа [218. јодине], до џређеџ (конзулајџа) Анџонина и Александра [222. јодине].
- Урбан 8 јодина, 11 месеци и 12 дана. Био је (ејиској) у временима (владавине) Александра, од конзулајџа Максима и Елијана [223. јодине], до (конзулајџа) Ајџриколе и Клеменџџина [230. јодине].

⁵ У фусноти Момзеновог издања за наводног владара Антонина Марцина стоји предлог исправке да је у питању највероватније израз –Анџонина и Марка– (Antonini et Marci), како је и наведено у Књизи папа, и да је у питању грешка у преписивању (Lib. Pont. IX, 1; Burgess, 2017, стр. 413–414).

⁶ ... и Марка, од конзулајџа Мајџа и Камерина [138. јодине], до конзулајџа Орџџџа и Приска [149. јодине] (Lib. Pont. X, 1).

⁷ Аниџеј 11 јодина (?), 4 месеца и 3 дана. Био је (ејиској) у временима (владавина) Севера [Вера] и Марка. ... (Lib. Pont. XII, 1).

⁸ ... 6 месеци и 21 дан. Био је (ејиској) у временима (владавине) Севера [Вера], од конзулајџа Русџџџа и Аквилина [162. јодине], до конзулајџа Цејџеџа и Клара [170. јодине] (Lib. Pont. XIII, 1).

⁹ Елеуџер, 15 јодина. ... (Lib. Pont. XIV, 1).

¹⁰ ... Цезара, од друој конзулајџа Комода и Гравиона [Глабриона] [186. јодине], до (конзулајџа) Лајџерана и Руфина [197. јодине] (Lib. Pont. XV, 1).

¹¹ Зефџирин 8 јодина (?), 7 месеци и 10 дана. Био је (ејиској) у временима (владавина) Севера и. ... (Lib. Pont. XVI, 1).

Понџијан 5 јодина, 2 месеца и 7 дана. Био је (ејиској) у временима (владавина) Александра, од конзулаџа Помјејана и Пелинијана [231. јодине]. У то време ејиској Понџијан и свешџеник Хијолиџ (као) изнаници јројнаџи су на Сардинију, на остјрво иосіна (?), јоком конзулаџа Севера и Квинцијана [235. јодине]. На истом остјрву ослободио се (ејискојаџа) четјврјој дана јре окјодарских календи (28. сепјембар), и на његово месјо јосјављен је Анџерије, једанаесјој дана јре децембарских календи (21. новембар) јод јрејходно јоменуџим конзулима.¹²

Анџерије месец и 10 дана. Уснуж је јређеј дана јре јануарских нона (3. јануар), јоком конзулаџа Максима и Африкана [236. јодине].

Фаџије 14 јодина, месец и 10 дана. Био је (ејиској) у временима (владавина) Максимиџа, Горџијана и Филија, од конзулаџа Максимиџа и Африкана [236. јодине], до друјој (конзулаџа) Деџија и Граџа [250. јодине]. Посјраџао је дванаесјој дана јре фебруарских календи (21. јануар). Поџелио је рејије јаконима и наредио да се јосјави мношјиво зјраџа јо јробљима. Након његовој сјраџања, ухажшени су свешџеници Мојсије и Максим, и јакон Никосјраџи, и јослаџи у зајвор. У то време дошао је Новаџ из Африке и изџвојио је од цркве Новаџијана и неке вернике, јошјо је Мојсије јреминуо у зајвору, јде је јровео 11 месеци и 11 дана.

Корнелије 2 јодине, 3 месеца и 10 дана. Од четјврјој конзулаџа Деџија и друјој (конзулаџа) Деџија [251. јодине], до (конзулаџа) Гала и Волусијана [252. јодине]. Под његовим ејискојаџом Новаџи, изван цркве, јосјавио је Новаџијана у јраџу Риму и Никосјраџа у Африци. Овим чином верници, који су се одвојили од Корнелија, са свешџеником Максимом који је џио са Мојсијем (ухажшен), враџили су се у цркву. После овој јроџерани су у Ценјумџелу. Онџе је са славом уснуж.

Луџије 3 јодине, 8 месеци и 10 дана. Био је (ејиској) у временима (владавина) Гала и Волусијана, до јређеј (конзулаџа) Валеријана и друјој Галијена [255. јодине]. Био је јројнан, и јојом џожјом вољом враџио се нејовређен у цркву¹³ јређеј дана јре марјовских нона (5. марј), јод јрејходно јоменуџим конзулима.

Сјефан 4 јодине, 2 месеца и 21 дан. Био је (ејиској) у временима (владавина) Валеријана и Галијена, од конзулаџа Волусијана и Максима [253. јодине], до јређеј (конзулаџа) Валеријана и друјој Галијена [255. јодине].

Ксисј 2 јодине, 11 месеци и 6 дана. Зајочео је (ејискојаџи) од конзулаџа Максима и Глаџриона [256. јодине] до (конзулаџа) Туска и Баса [258. јодине], и јосјраџао је осмој дана јре авјусјовских иџа (6. авјусј). . . .

¹² За реч *иосіна*, уредник енглеског превода Књиге папа, Рајмонџ Дејвис, даје тумачење да је у питању реч *посіна*, тј. аблатив јединице женског рода приџева *посівис*, а, ит (Davids, 2010, стр. 92). У преводу на српски језик гласило џи „шкоџљив” или „штетан”.

¹³ Валеријан му је одсекао јлаву. . . . (Lib. Pont. XXIII, 3).

.....¹⁴ од конзулата Туска и Баса [258. године], до дванаестог дана пре августовских календи (21. јул), конзулата Емилијана и Баса [259. године].

Дионизије 8 година, 2 месеца и 4 дана. Био је (ејиској) у временима (владавине) Галијена, од једанаестог дана пре августовских календи (22. јул) конзулата Емилијана и Баса [259. године], до седмог дана пре јануарских календи (26. децембар) конзулата Клаудија и Пајтерна [269. године].

Феликс 5 година, 11 месеци и 25 дана. Био је (ејиској) у временима (владавина) Клаудија и Аурелијана, од конзулата Клаудија и Пајтерна [269. године], до другог конзулата Аурелијана и Кайијолина [274. године].

Еутицијан 8 година, 11 месеци и 3 дана. Био је (ејиској) у временима (владавине) Аурелијана, од трећег конзулата Аурелијана и Марцелина [275. године], до седмог дана пре децембарских ида (7. децембар), другог конзулата Кара и Карина [283. године].

Гај 12 година, 4 месеца и 7 дана. Био је (ејиској) у временима (владавина) Кара и Карина, од шеснаестог дана пре јануарских календи (17. децембар), другог конзулата Карина и Карина [283. године], до десетог дана пре мајских календи (22. април) шестог (конзулата) Диоклецијана и другог Констинција [296. године].

Марцелин 8 година, 3 месеца и 25 дана. Био је (ејиској) у временима (владавина) Диоклецијана и Максимијана, од дана уочи јулских календи (30. јун), шестог конзулата Диоклецијана и другог Констинција [296. године], до деветог конзулата Диоклецијана и осмог Максимијана [304. године]. У то време, био је проконсул и ејиској је престао током 7 година, 6 месеци и 25 дана.

Марцел годину, 6 месеци и 20 дана. Био је (ејиској) у временима (владавине) Максенција, од десетог конзулата и Максимијана [308. године], до (године) после десетог конзулата и седмог (конзулата) [309. године].¹⁵

Еусебије 4 месеца и 16 дана, од четрнаестог дана пре мајских календи (18. април), до шеснаестог дана пре септембарских календи (17. август).

Милијад 3 године, 6 месеци и 8 дана, од шестог дана пре јулских нони (2. јул), осмог конзулата Максимијана као јединог конзула, што је било (од) месеца септембра (конзулата) Волусијана и Руфина [311. године], до трећег дана пре јануарских ида (11. јануар) конзула Волусијана и Анијана [314. године].

Силвестер 21 годину и 11 месеци. Био је (ејиској) у временима (владавине) Констинцијана, од дана уочи фебруарских календи (31. јануар) конзулата

¹⁴ Свешћеници су управљали . . . (Lib. Pont. XXV, 2).

¹⁵ Поменути Максимијан је заправо Гај Галерије Валерије Максимијан (305–311), који је 308. године осми пут био конзул, док је неименована особа која је те године десети пут била конзул заправо бивши август Марко Аурелије Валерије Максимијан (286–305) (Waldron, 2020, стр. 324).

Волусијана и Анијана [314. године], до јануарских календи (1. јануар) конзула Констијанција и Албина [335. године].¹⁶

Марко 8 месеци и 20 дана. И он је био (ејиској) у временима (владавине) Констијанџина, од њејнаесџој дана њре фебруарски календи (18. јануар) конзула Нейоцијана и Факунда [336. године], до окџобарских нона (7. окџобар) џод ѡреџходно џоменуџим конзулима.

Јулије 15 џодина, месец и 11 дана. Био је (ејиској) у временима (владавине) Констијанџина, од осмој дана ѡре фебруарских џда (6. фебруар) конзулаџа Фелицијана и Тицијана [337. године], до дана уочи аџрилских џда (12. аџрил) ѡеџој (конзулаџа) Констијанција (авџусџа) и Констијанција џезара [352. године]. Подиџао је мноџе ѡраџевине: базилику на ѡреџем миџоказу на Порџуенском ѡуџу: базилику на Фламинијевоџ ѡуџу на друџом миџоказу коџа се назива Валенсом; базилику Јулију, коџа је у седџом реџиону, близу ѡрџа дожанској Трајана; базилику ѡреко Тибра у чеџрнаесџом реџиону близу Калисџа; базилику на ѡреџем миџоказу на Аурелијевоџ ѡуџу код Калисџа.

Либерије _____ био је (ејиској) у временима (владавина) Констијанција и (џезара) Констијанција, од једанаесџој дана ѡре јунских календи (22. мај) ѡеџој конзулаџа Констијанција и Констијанција џезара [352. године] до дана _____.

У сачуваном тексту Либеријевог каталога поименице се наводе тридесет четворица римских папа, али се са сигурношћу може претпоставити да су се још тројица њих (Аницет, Елеутер и Зефирин) налазили у спису, тј. да је текст садржао укупно тридесет седам имена епископа града Рима. Код већине верских поглавара дат је временски период колико је трајао њихов понтификат, име римског августа који је тада био на престолу, године када је папа започео епископат и када га је окончао, одређене према римским конзулима за наведену годину. Први део текста каталога, до почетка епископата папе Понтинијана (231. године), садржи превасходно претходно поменуте информације, док су биографије већине потоњих поглавара, од Понтинијана до Либерија, или проширене коментарима везаним за дешавања током живота наведеног папе, или наводе тачне датуме почетка и краја њиховог понтификата (Burgess, 2012, стр. 349).

Уводни део текста извора садржи временску одредницу страдања Исуса Христа, наводећи да се то догодило под царом Тиберијом (14–37), 29. године, када су конзули били Гај Фурије Гемин и Луције Рубелије Гемин. Христово страдање помиње се и у конзуларним фастима у склопу *Хроноѡрафа* из 354.

¹⁶ Поменути Констанције, конзул за 335. годину, јесте Јулије Констанције, син августа Констанција I (305–306) и отац будућег владара, цара Јулијана (361–363) (Julius Constantius, 2018).

године, у виду кратког коментара за годину конзулата двојице браће (Fasti cons. 29 p. Ch. / Chron. anni CCCLIII). Међутим, уобичајена хронолошка одредница Христовог распећа је 30. или 33. година (Chronology, biblical, 1997). С друге стране, почетак епископата апостола Петра различито се датује у Либеријевом каталогу и у фастима: у првом извору се наводи да се то десило 30. године, током конзулата Марка Виниција (грешком у преписивању забележено је име Минуције) и Луција Касија Лонгина, док се у другом извору почетак Петровог понтификата датира у 33. годину, под конзулима Сулпицијом Галбом (будућим истоименим царом, Галбом (68–69)) и Сулом Феликсом (Fasti cons. 33 p. Ch. / Chron. anni CCCLIII). У црквеној традицији установљеној с краја II и почетка III века, апостол Петар се сматра првим епископом града Рима. Страдање двојице апостола десило се под царом Нероном (54–68), вероватно током великих прогона хришћана 64. године, а не у првој години Неронове владавине, како се у Либеријевом каталогу и фастима наводи (Peter, St., 1997; Peter, St. Apostole, 1986). У вези с тим, епископат Петровог наследника, папе Лина, у трајању од око дванаест година, како већина хришћанских извора преноси, мора се померити у седму и осму деценију I века (Linus, St., 1986).

Трећи римски епископ по црквеној традицији био је Анаклит, који је око 79. године започео свој понтификат. У Либеријевом каталогу Анаклит је пети по реду папа, док су трећи и четврти били Клемент и Клет. Међутим, аутор је вероватно направио грешку и два имена, Анаклит и Клет, под којима се у изворима подразумева исти папа, раздвојио у две засебне личности и уписао их у списак иза Клемента (Anacletus, St., 1986). Анаклит је на месту папе провео око дванаест година, када га је око 91. године наследио Клемент, а након Клемента, око 100. године, нови римски епископ постао је Еварист. У Либеријевом каталогу име папе Евариста дато је у скраћеном облику, Арист, а убележене године његовог понтификата приближније су уобичајеном датовању Еваристовог мандата у црквеној традицији (100–109) (Evaristus, St., 1986).

Део текста Либеријевог каталога, који је у вези са папом Хигином и његовим непознатим наследником, изгубљен је. Стога се године Хигиновог понтификата и име непознатог епископа реконструишу према Књизи папа, те се може закључити да је после Хигина у каталогу наведен Аницет. Ипак, постоје неслагања и између ових извора, али и неких контрадикторности у самом тексту Либеријевог каталога. Према традицији, епископат папе Хигина трајао је нешто краће (од ~138. године до ~142. године) него што је то наведено у Књизи папа (до 149. године), што се може закључити из наведене године доласка новог папе на трон у Либеријевом каталогу (Higinus, St., 1986). Хигинов наследник, како је прихваћено у науци, био је заправо папа Пије, а око 155. године на римски епископски престо дошао је Аницет (Pius I, St., 1986). У тексту Либеријевог каталога грешком је између Хигина

и Пија убачен папа Аницет. Међутим, за разлику од прецизно хронолошки уређених смена на папском престолу у већем делу текста каталога (премда на понеким местима погрешним), у овом случају наведени епископат папе Пија (146–161) преклапа се са епископатима Хигина и Аницета. Истовремено, у каталогу је за Пија забележено да је био преко двадесет година епископ, што је практично немогуће ако се сагледају наведена почетна и крајња година његовог понтификата. До грешке је могло доћи или у каснијим преписивањима дела, или се, евентуално, у изгубљеним деловима текста Либеријевог каталога налазе објашњења зашто су се папски мандати међусобно преклапали. Слична контрадикторност забележена је и у Књизи папа, где је наведено да је Аницетов мандат трајао преко једанаест година, али да је био папа од 150. до 153. године (Lib. Pont. XII, 1). Осим грешака у годинама трајања епископских мандата, грешке постоје и у забележеним именима римских царева под којима су именоване папе службовале. Папа Телесфор био је савременик цара Хадријана (117–138), а не Антонина Пија (138–161) и Марка Аурелија (161–180), како је наведено у тексту каталога, ако се прихвати Момзенова сугестија за исправку термина (Telesphorus, St., 1986). За папе Хигина и Аницета забележено је у каталогу да су били савременици Марка Аурелија и Луција Вера (161–169), што се за првог поменутог папу не би могло рећи, јер је читав његов епископат био под Антонином Пијом, а извесно је и да су прве године понтификата папе Аницета такође биле под именованим императором (Anicetus, St., 1986).

Оштећења текста постоје и код папа Сотера, Елеутера, Виктора и Зефирина. Реконструкцијом текста према Књизи папа, сазнају се године почетака и краја епископата поменутих поглавара, које не одступају много од прихваћеног датовања. Међутим, грешке су у именима владара, савременика папа, и у дужини папских понтификата. За папу Сотера, поред наведеног Луција Вера, требало би поменути и Марка Аурелија, док у случају папе Елеутера није сигурно на ког римског владара се мисли под именом Антонин; могао би се подразумевати или Антонин Пије или Марко Аурелије (Антонин) или Каракала (211–217), чије је право име било Марко Аурелије Антонин, а забележен је као савременик папе Зефирина (Burgess, 2017, стр. 414). Није познато ни који се владар, савременик папе Виктора, крије иза имена Цезар; Викторови савременици били су Комод (180–192) и Септимије Север (193–211) (Victor I, St., 1986). У наведеним дужинама папских мандата, највећа грешка је код папе Зефирина, који је током свог понтификата од 198. до 217. године наводно провео око осам година и седам месеци на трону, те се стиче утисак да је пре реч о цифри од осамнаест година и седам месеци, тј. да је грешка настала у преписивању.

Папе Каликст и Урбан вероватно су започели своје понтификате годину раније (217. и 222. године) и њихови мандати трајали су годину дана краће него што је то у оба случаја забележено у каталогу (Callistus I, St., 1986; Urban

I, St., 1986). Интересантно је да се Каликстов савременик цар Хелиогабал (218–222) у Либеријевом каталогу најпре помиње под својим препознатљивим надимком, а одмах затим под својим правим именом, Антонин (Марко Аурелије Антонин), као конзул 218. и 222. године. Уочљива је грешка у редном броју конзулата именованог цара за 222. годину, где стоји да је био трећи пут конзул, док се у фастима наводи да је у питању четврти конзулат (Fasti cons. 222 p. Ch. / Chron. anni CCCLIII).

Биографија папе Понтијана интересантна је из два разлога: први је папа који је абдицирао, са тачно наведеним датумом када се то десило (28. септембар 235. године) и истовремено, први је римски епископ у каталогу за кога је забележено да је послат у прогонство. Цар Максимин Трачанин (235–238) није се водио политиком верске толеранције свога претходника, Севера Александра (222–235), те је Понтијана и његовог супарника, анти-папу Хиполита, послао у прогонство на Сицилију, где су обојица убрзо и преминули (Pontian, St., 1986). Прогонства хришћана била су и под царевима Децијом (249–251) и Галом (251–253), када су пострадали епископи Фабијан и Корнелије. Истовремено, нови раскол унутар цркве предводио је Новатијан, Корнелијев супарник у борби за епископски трон, о чему се сведочанства налазе и у Либеријевом каталогу (Cornelius, St., 1986).

Понтификати Луција, Стефана и Ксиса (Сикста II) трајали су знатно краће него што је то дато у извору, а што се може закључити по наведеним почетним и крајњим година њиховог епископата. У каталогу, мандати Луција и Стефана преклапају се из неког разлога. Забелешка да је папи Луцију одсечена глава по наређењу цара Валеријана (253–260), изведена реконструкцијом текста по Књизи папа, ипак се не може узети са потпуном сигурношћу. Наведени опис смрти римског епископа прилично би одударао од свих записа смрти верских поглавара у тексту каталога, где би се кратко констатовало да је папа преминуо насилном смрћу. То је посебно уочљиво у случају папе Сикста II, који је такође пострадао одсецањем главе по наређењу истог цара. Такав податак није унет у текст извора (Sixtus II, St., 1986). Стога, било какав запис о Луцијевој смрти, насилној или природној, могао је да стоји у тексту извора (Burgess, 2017, стр. 414). Избор папе Дионизија уследио је скоро две године након Сикстовог страдања, а одмах после смрти цара Валеријана, док су у прелазном периоду римску епископију водили свештеници, што је највероватније и писало у изгубљеном делу текста каталога (Dionysius, St., 1986). Након смрти папе Марцелина 304. године, десио се нови прекид епископата због прогона хришћана под тетрарсима, и нови верски поглавар, Марцел, изабран је од две до четири године касније, те је белешка у каталогу о паузи од седам и по година извесно погрешна (Marcelus, St., 1986). За папу Милтијада не зна се поуздано колико је трајао његов мандат, али наведена дужина понтификата не уклапа се у дате године у тексту каталога, што се опет може приписати преписивачкој грешци. У биографији епископа Јулија,

поред цара Константина (306–337), требало би поменути и његове синове, римске владаре и папине савременике, Констанса (337–350) и Констанција II (337–361) (Julius, St., 1986).

Извори

- Chron. anni CCCLIII *Chronographus anni CCCLIII*, *Monumenta Germaniae Historica, Auctores Antiquissimi* 9, *Chronica Minora* I, ed. T. Mommsen, Berolini 1892.
 Lib. Pont. *Liber Pontificalis*, *Monumenta Germaniae Historica, Gesta pontificum Romanorum* I, ed. T. Mommsen, Berolini 1898. (*The Book of Pontiffs, The Ancient Biographies of First Ninety Roman Bishops to AD 715*, ed. R. Davids, Liverpool 2010).

Литература

- Anacletus, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., p. 7). Oxford: Oxford University Press.
 Anicetus, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., pp. 10–11). Oxford: Oxford University Press.
 Burgess, R. W. (2012). The Chronograph of 354, its manuscripts, contents, and history. *Journal of Late Antiquity*, 5(2), 345–396. <https://doi.org/10.1353/jla.2012.0028>
 Burgess, R. W. (2017). The new edition of the Chronograph of 354, a detailed critique. *Zeitschrift für Antikes Christentum*, 21(2), 383–415. <https://doi.org/10.1515/zac-2017-0020>
 Callistus, I., St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., pp. 13–14). Oxford: Oxford University Press.
 Chronology, biblical. (1997). In: F. L. Cross & E. A. Livingstone (Eds.), *The Oxford Dictionary of the Christian Church* (3rd. Ed., pp. 340–341). Oxford: Oxford University Press.
 Cornelius, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., pp. 17–18). Oxford: Oxford University Press.
 Dionysius, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., pp. 22–23). Oxford: Oxford University Press.
 Evaristus, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., p. 8). Oxford: Oxford University Press.
 Hyginus, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., p. 10). Oxford: Oxford University Press.
 Julius Constantius. (2018). In: O. Nicholson (Ed.), *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, vol. 2 (1st. Ed., p. 842). Oxford: Oxford University Press.
 Julius, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., pp. 29–30). Oxford: Oxford University Press.
 Liberius. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., pp. 30–31). Oxford: Oxford University Press.
 Linus, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., pp. 6–7). Oxford: Oxford University Press.

- Marcelus, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., pp. 25–26). Oxford: Oxford University Press.
- Peter, St. Apostle. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., pp. 5–6). Oxford: Oxford University Press.
- Peter, St. (1997). In: F. L. Cross & E. A. Livingstone (Eds.), *The Oxford Dictionary of the Christian Church* (3rd. Ed., pp. 1260–1261). Oxford: Oxford University Press.
- Pius I, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., p. 10). Oxford: Oxford University Press.
- Pontian, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., p. 16). Oxford: Oxford University Press.
- Salzman, M. R. (1990). *On Roman Time, The Codex-Calendar of 354 and the Rhythms of Urban Life in Late Antiquity*. Berkeley: University of California Press.
- Sixtus II, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., pp. 21–22). Oxford: Oxford University Press.
- Telesphorus, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., p. 9). Oxford: Oxford University Press.
- Urban I, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., p. 15). Oxford: Oxford University Press.
- Victor I, St. (1986). In: J. N. D. Kelly (Ed.), *The Oxford Dictionary of Popes* (1st. Ed., p. 12). Oxford: Oxford University Press.
- Waldron, B. (2020). Decies et Maximiano VII: A proposed revision to consular dating during the rise of Constantine. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 214, 320–325.

Nenad I. RADULOVIĆ

University of Niš

Faculty of Philosophy

Department of History

Niš (Serbia)

The Liberian Catalogue – The Oldest (Preserved) List of the Bishops of Rome

Summary

The Liberian Catalogue represents a collection of short biographies of the bishops of Rome, starting with St. Peter, the first bishop of Rome, and ending with Pope Liberius (352–366). It is a part of an illuminated manuscript entitled *The Chronograph of 354*, whose author is a Roman senator named Valentinus, and it is also a valuable source of biographical information about the early bishops of Rome which has been preserved to this day. The catalogue depicts the pontificates of thirty-seven bishops of Rome, providing the years of the commencement and cessation of their pontificates, the length of their pontificates in years, months and days, and the names of the Roman emperors who were their contemporaries. In certain cases, the catalogue records significant events that came

to pass within the Church during the tenure of the bishop in question or the exact date of the bishop's death. This paper first presents the text of Liberian Catalogue based on the *Chronograph of 354*, edited by Theodor Mommsen and published in 1892 as part of *Monumenta Germaniae Historica* series, as the thirteenth part of the collection, under the title *Episcopi Romani*. This is then followed by a translation into Serbian, accompanied by comments and the analysis of the text.

Keywords: Liberian Catalogue; bishops of Rome; *Chronograph of 354*.



Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторство-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).